

ბოლშევიკური გადატრიალება რუსეთში და დასავლეთის ფინანსური წრეები

ედისერ გვენეტაძე
სტუ პროფესორი

BOLSHEVIK COUPS IN RUSSIA AND THE WESTERN FINANCIAL CIRCLES

Edisher Gvenetadze

RESUME

The article deals with the Bolshevik coup in Russia. The focus is on Western interests in this event. It is suggested that due to the socio-economic development of the world at the beginning of the 20th century, some circles of the West were interested in the Bolshevik coup in Russia and helped the Russian revolutionaries through their finances.

საკვანძო სიტყვები: ბოლშევიკები, გადატრიალება, რევოლუციონერები, დასავლეთი, ფინანსები.

* * * *

1917 წლის 16 მარტს რუსეთში მეფის ჩამოგდებიდან ერთი კვირის შემდეგ ლევ ტროცკიმ გაზეთ „ახალ დროების“ დროების შენობაში ინტერვიუში თქვა რუსეთის რევოლუციის ნამდვილი მიზნები: „... კომიტეტი, რომელიც დაიკავა მინისტრთა კაბინეტის ადგილი რუსეთში, არ წარმოადგენს რევოლუციონერთა ინტერესებსა და მიზნებს. რაც ნიშნავს, რომ ეს ყველაფერი დიდხანს არ გაგრძელდება და ადგილს დაუთმობენ ხალხს, რომლებიც უფრო მეტად დარწმუნებულად გაატარებენ რუსეთში დემოკრატიზაციას“ [1, 11].

ტროცკიმ მიიღო რუსეთი დაბრუნებისათვის პასპორტი და ამაში მას დაეხმარა პრეზიდენტი ვ. ვილსონი. ვინაიდან ამერიკის ბიუროკრატია მას ურთულებდა პასპორტის მიღებას.

შესაბამისად, მან 1917 წლის 26 მარტს გემით „კრისტიანფიორდით“ დატოვა ნიუ-იორკი. ამერიკელი კომუნისტმა ლინკოლნ სტივენსის თქმით: „მგზავრთა სია გრძელი და იდუმალი იყო. ტროცკი მესამე კლასის კაიუტაში იყო რევოლუციონერთა ჯგუფთან. ჩემს სალონში იყო იაპონელი რევოლუციონერი. ბორტზე იყო ბევრი ჰოლანდიელი, რომლებიც ჩქარობდნენ სახლში. დანარჩენი კურიერები იყვნენ, ორი კი უოლ სტრიტიდან გერმანიაში გაგზავნეს ...“ [2, 764].

ლ. ტროცკისთან ერთად რუსეთში დაბრუნდა გ. ჩუდნოვსკი, რომელიც იყო ზამთრის სასახლის შტურმის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, შემდეგ კი კიევის სამხედრო კომისარი. ლ. ტროცკი დააკავეს კანადაში ხოლო შემდეგ გაათავისუფლეს აშშ-ში დიდი ბრიტანეთის საელჩოს თხოვნით. მკვლევართა აზ-

რით ტროცკი დაკავშირებული იყო მსხვილ ბანკირებთან. იგი ამ კავშირებს ახორციელებდა მისი ნათესავის აბრამ ჟივოტოვსკის მეშვეობით, რომელიც იყო ტროცკის ბიძა დედის მხრიდან და ცნობილი საბირჟო სპეკულიანტი და მილიონერი. რევოლუციამდე მას კიევისა და სტოკჰოლმში ჰქონდა კერძო ბანკი. მიუხედავად იმისა, რომ ჟივოტოვსკი ანტი-ბოლშევიკი იყო 1918 წელს სავალუტო გარიგებებში ის მოქმედებდა საბჭოების სასარგებლოდ. [3]

1917 წლის აპრილში ვ. ლენინმა და ოცდათორმეტმა რუსმა რევოლუციონერმა ძირითადად ბოლშევიკებმა, მატარებლით გაიარეს შვეიცარიიდან გერმანიაზე და შვედეთიდან პეტროგრადში შევიდნენ. ისინი მიიჩქაროდნენ რათა ლევ ტროცკისთან ერთად დაესრულებინათ რევოლუცია. გერმანიის გავლით მათი ტრანზიტი დამტკიცდა, ორგანიზებულ იქნა და დაფინანსდა გერმანიის გენერალური შტაბის მიერ. ვ. ლენინის ტრანზიტი რუსეთში იყო გეგმის ნაწილი, რომელიც დამტკიცდა გერმანიის უმაღლესი სარდლობის მიერ. რომლის მიზანი იყო რუსული არმიის დაშლა და ამით რუსეთის პირველი მსოფლიო ომიდან გამოყვანა. მოსაზრება, რომ ბოლშევიკებს შეეძლოთ მიმართულიყვნენ გერმანიისა და ევროპის წინააღმდეგ, არ წარმოიშვა გერმანიის გენერალურ შტაბში. მოგვიანებით გენერალ-მაიორმა ჰოფმანმა დაწერა: „ჩვენ არ ვიცოდით და არ განვიხილეთ კაცობრიობის საშიშროება ბოლშევიკების რუსეთში გამგზავრების მოსალოდნელი შედეგებისგან“. [4, 177]

პოლიტიკური მოღვაწე, რომელმაც დააფინანსა უმაღლეს დონეზე ლენინის მგზავრობა რუსეთში იყო კანცლერი თეობლან ფონ ბეტმან-ჰოლვეგი. რომელიც ეკუთვნოდა ფრანკფურტელ ბეტმან ბანკირთა ოჯახს, რომელთაც დიდ წარმატებას მიაღწიეს მე-19 საუკუნეში. ბეტმან-ჰოლვეგი კანცლერად დაინიშნა 1909 წელს.

ოლოფ აშბერგი იყო „ბოლშევიკების ბანკირი“, რომელიც ფლობდა 1912 წელს დაარსებულ „ნია ბანკს“. მის თანადირექტორთა საბჭოში შედიოდნენ ცნობილი შვედი კოოპერატორები და შვედი სპეციალისტები გ. დალიასის, კ. როსლინგის და კ. ერჰარდ-მაგიუნსონის ჩათვლით [5, 98-99] 1918 წელს გერმანიისადმი სასარგებლო ფინანსური ოპერაციის გამო ეს ბანკი მოხვდა მოკავშირეთა შავ სიაში. ამის შემდეგ ბანკმა შეიცვალა სახელი და ეწოდა „სვენს ეკონომიბოლაგეტი“. თუმცა ბანკი ისევ რჩებოდა აშენბერგის კონტროლის ქვეშ და ეკუთვნოდა ისევ მას. აშბერგის საქმიანობით დაინტერესებულ პირებში შედიოდნენ: 1. კრასინი (ცნობილი ბოლ-

შევიკი), რომელიც ბოლშევიკურ რევოლუციამდე იყო პეტროგრადში რუსული ფირმის „სიმენს-შუკერტის“ მმართველი; 2. იაკობ ფიურსტენბერგ-განეცკი (1879-1937) ფინანსთა სახალხო კომისარიატის წევრი პირველ ბოლშევიკურ მთავრობაში, შემდეგ საგარეო ვაჭრობისა და საგარეო საქმეთა სახალხო კომისარიატის წევრი და 3. მაქს მეი - „გარანტი ტრასტის“ ვიცე-პრეზიდენტი ნიუ-იორკში, რომელიც პასუხისმგებელი იყო საზღვარგარეთის ოპერაციებზე [5, 123].

1916 წელს ო. აშბერგი, როგორც „ნია ბანკენის“ წარმომადგენელი იმყოფებოდა ნიუ-იორკში მეფის ფინანსთა მინისტრ პ. ბარკთან ერთად. აშბერგის მთავარი მიზანი იყო გაეფორმებინა 50 მლნ. დოლარიანი ხელშეკრულება რუსეთსა და ამერიკის საბანკო სინდიკატებთან, რომელთა სათავეში იდგა სტილმენის „ნეშნელ სითი ბანკი“. ეს გარიგება დასრულდა 1916 წლის 5 ივნისს. მისი შედეგი იყო 50 მილიონიანი კრედიტი რუსეთისათვის წლიური 7,5 პროცენტით. შემდეგ ნიუ-იორკის სინდიკატმა შეცვალა პოლიტიკა და გამოუშვა ამერიკული ბაზრისათვის თავისი სახელით 50 მილიონი დოლარის ოდენობის 6,5 %-იანი სერტიფიკატები.

საბოლოოდ ო. აშბერგმა და „ნია-ბანკმა“ გაუგზავნეს მატერიალური საშუალებები რუს რევოლუციონერებს, რომ ჩამოეგდოთ კერენსკის კომიტეტი და დაემყარებინათ ბოლშევიკური მმართველობა. ამის მტიკიცებულებად მკვლევარ ე. სატონს მოჰყავს კერენსკის მთავრობის კონტრდაზვერვის უფროსის პოლკოვნიკ ბ. ნიკიტინის მასალები. ისინი შეადგენენ დეპეშებს სტოკჰოლმიდან პეტროგრადში და პირიქით. რომლებიც ეხება ბოლშევიკთა დაფინანსებას. [6, 112-114]

1922 წელს ბოლშევიკებმა შექმნეს თავის პირველი საერთაშორისო „როსკომბანკი“. ის დაფუძნებული იყო სინდიკატზე, რომლის შექმნაშიც მონაწილეობდნენ კერძო ბანკირები და ახალი ინვესტორები გერმანიიდან, შვედეთიდან, ამერიკიდან და ბრიტანეთიდან. „როსკომბანკს“ ხელმძღვანელობდა ო. აშბერგი. მის მმართველობაში შედიოდნენ მეფის დროინდელი რუსეთის კერძო ბანკირები, გერმანიის, შვედეთის და ამერიკული ბანკების წარმომადგენლები და რა თქმა უნდა წარმომადგენელი საბჭოთა რუსეთისაგან.

დასავლეთისათვის ბოლშევიკური გადატრიალების მზადების შესახებ ცნობილი იყო ექვსი კვირით ადრე. ამას მოწმობს ის, რომ დიდი ბრიტანეთის მთავრობამ ექვსი კვირით ადრე გააფრთხილა თავისი მოქალაქეები დაეტოვებინათ რუსეთი. პირველი სრული ანგარიში რუსეთში მომხდარი მოვლენების შესახებ ვაშინგტონში ჩავიდა 1917 წლის დეკემბრის 9-ში. მასში მითითებულია, რომ გენერალი უილიამ ვ. ჯუდსონი შეხვდა ლ. ტროცკის და ამ შეხვედრას სმოლნში საბჭოების შტაბ-ბინაში ესწრებოდნენ გერმანელები.

პრეზიდენტმა ვ. ვილსონმა გასცა განკარგუ-

ლება არ ჩარეულიყვნენ ბოლშევიკურ გადატრიალებაში. ეს ბრძანებულება იყო პასუხი ფრენსისის კითხვაზე მოწვეულიყო თუ არა მოკავშირეთა კონფერენცია, რომელზედაც დათანხმდა დიდი ბრიტანეთი, სახელმწიფო დეპარტამენტი თვლიდა, რომ ასეთი კონფერენცია იყო უშედეგო. [1, 54]

ნითელი ჯვარი ფარულად, ზოგჯერ გამოიყენებოდა, როგორც საშუალება ან საფარი რევოლუციური საქმიანობისთვის. ნითელი ჯვრის ემბლემის გამოყენება უნებართვო მიზნებისათვის საკმაოდ ხშირია. როდესაც ნიკოლოზ II პეტროგრადიდან ტობოლსკში გადაიყვანეს, მისი უსაფრთხოების გამო მატარებელს, რომელითაც ის გადაჰყავდათ ნითელი ჯვრის ნიშნები ჰქონდა.

1919 წელს, ლონდონში მყოფმა აშშ-ს ელჩმა ვაშინგტონს აცნობა, რომ: „მან ბრიტანეთის მთავრობის მეშვეობით შეიტყო, რომ რამდენიმე ამერიკელი, რომლებიც ამ ქვეყანაში ჩასულიყვნენ ნითელი ჯვრის ფორმაში, აცხადებდნენ, რომ ბოლშევიკები არიან... და საფრანგეთსა შვეიცარიაში უნდა ეწარმოებინათ ბოლშევიკური პროპაგანდა.“ ელჩი ასევე აღნიშნავდა, რომ 1918 წლის ნოემბერ-დეკემბერში, ამერიკული ნითელი ჯვრიდან 400 ადამიანი ჩავიდა ლონდონში; მათი მეოთხედი დაბრუნდა შეერთებულ შტატებში, ხოლო დანარჩენები დაჟინებით მოითხოვდნენ საფრანგეთში გადასვლას“. იმავე ელჩის ცოტა ადრინდელ მოხსენებაში ასევე ნათქვამი იყო, რომ ამერიკის ნითელი ჯვრის სამი სხვადასხვა თანამშრომელი ლონდონში გაზრტულ „ლეიბორისტის“ რედაქტორს დაუახლოვდა და რამდენჯერმე შესთავაზა ინსტრუქციები გადაეცა გაზეთის მეშვეობით გერმანიაში მყოფი ბოლშევიკებისთვის.

ამრიგად მკვლევარი ე. სატონი, რომელიც ეყრდნობა საარქივო მასალებს წერს რომ 1917 წელს რუსეთში გაგზავნილი ამერიკული ნითელი ჯვრის მისია შორს იყო ნეიტრალური ჰუმანიზმისგან. ეს მისია სინამდვილეში იყო უოლ სტრიტის ფინანსისტების მისია, რომლებმაც გავლენა მოახდინეს კერენსკისა და ბოლშევიკებზე, რაც გზას უხსნიდა მათ რუსეთის ბაზრისა და რესურსების კონტროლისთვის.

უილიამ ბოის ტომპსონის სახელი უცნობია XX საუკუნის ისტორიისათვის, თუმცა მან ძალიან მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ბოლშევიკურ რევოლუციაში.

კი მაგრამ ვინ იყო ტომპსონი? ის იყო სამთო საქმის აქციონერული საზოგადოების დამაარსებელი. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამდე მან ჩაატარა ოპერაციები საბირჟო ბაზარზე ჰუტენჰიმის სპილენძის საწარმოებისთვის. როდესაც გუგგენჰემს სასწრაფოდ სჭირდებოდა კაპიტალი ჯონ დ როკფელერის ბაზარზე აქციებთან საბრძოლველად სწორედ ტომპსონი, დაეხმარა კონცერნ „Yukon Consolidated Goldfields“ ომის საბაბით შეეგროვებინა 3.5 მილიონი აშშ დოლარი. როდესაც გუგგენ-

ნჰემს სასწრაფოდ სჭირდებოდა კაპიტალი ჯონ დ როკფელერის ბაზარზე აქციებთან საპროდუქტულად სწორედ ტომპსონი, დაეხმარა კონცერნ „Yukon Consolidated Goldfields“ ომის საბაბით შეფაროვებინა 3.5 მილიონი აშშ დოლარი. ტომპსონი იყო გუგგენჰაიმის კიდევ ერთი სანარმო, სინდიკატ „კენეკოტის“ მენეჯერი, რომელიც შეფასებული იყო 200 მილიონი დოლარად. სწორედ სარისკო კამპანიებისთვის კაპიტალის შეგროვების განსაკუთრებული უნარი დაეხმარა ტომპსონს პოზიციების გამყარებას და დირექტორის პოსტების მოპოვებაში იმ კომპანიებში, რომლებიც ანარმოებდნენ აშშ-ში ყველაზე დიდი რაოდენობით სპილენძს. ტომპსონი ასევე იყო რკინისგზების „Chicago Rock Island and Pacific“, „Magma Arizona“ და სადაზღვეო კომპანია „Underground Life Insurance“ დირექტორი. და რაც ყველაზე საინტერესოა ტომპსონი იყო „Chase National Bank“-ის ყველაზე მსხვილი აქციონერი. სწორედ „Chase National Bank“-ის პრეზიდენტმა ალბერტ უიგინმა უბიძგა ტომპსონს რათა მას მუშაობა დაეწყო ფედერალურ სარეზერვო სისტემაში. 1914 წელს ტომპსონი გახდა ნიუ – იორკის ფედერალური სარეზერვო ბანკის პირველი მუდმივი დირექტორი, რომელიც იყო ყველაზე ფედერალური სარეზერვო სისტემის მნიშვნელოვანი ბანკი. (აშშ – ში ფედერალური სარეზერვო სისტემა, დაარსდა 1913 წელს. ის შეესაბამება ცენტრალური ბანკის კონცეფციას და აქვს დოლარის დაბეჭდვის უფლება, თუმცა ეს არის კერძო ბანკების სისტემა და მის გადაწყვეტილებებში არ არის დამოკიდებული აშშ – ს მთავრობაზე.)

1917 წლისთვის, უილიამ ბოიზ ტომპსონმა დაიწყო მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსების ამოქმედება, გამოავლინა ნიჭიერება კაპიტალის განაწილების პროექტების განსახორციელებლად, რისი მეშვეობითაც ადვილად შეაღწია პოლიტიკური და ფინანსური ძალაუფლების ცენტრებში. ის პირველი იყო, ვინც მხარი დაუჭირა ჯერ ა. კერენსკის, შემდეგ კი ბოლშევიკების მძლავრი მომხრე

გახდა. მან დატოვა ამ მხარდაჭერის მუდმივი სიმბოლო - ნიგნი რუსულ ენაზე „სიმართლე რუსეთისა და ბოლშევიკების შესახებ“.[7]

ცნობილია ისიც, რომ ბოლშევიკური პროპაგანდა გერმანიაში, დააფინანსეს და ორგანიზებული იყო უილიამ ბოის ტომპსონისა და რეიმონდ რობინსის მიერ, ხოლო ქმედებები ხორციელდებოდა რუსეთის სახალხო კომისარიატის საგარეო საქმეთა მინისტრის ლ. ტროცკის მეთვალყურეობით.

ამრიგად ზემოთ მოყვანილი მასალები მოწმობენ იმას, რომ მე 20-საუკუნის დასაწყისში არსებული მსოფლიო სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გამო დასავლეთის გარკვეული წრეები დაინტერესებულნი იყვნენ რუსეთში ბოლშევიკური გადატრიალებით და თავიანთი ფინანსების მეშვეობით ეხმარებოდნენ რუს რევოლუციონერებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Саттон Э. Уолл-стрит и большевицкая революция. М., 1974.
2. Lincoln Steffens. Autobiography (New York: Harcourt, Brace, 1931), p. 764.
3. ვრცლად ნახეთ. Островский А.В. О родственниках Л.Д. Троцкого по материнской линии // Альманах „Из глубины времен“. СПб. 1995. № 4.
4. Max Hoffman. War Diaries and Other Papers (London: M. Seeker, 1929), 2:177.
5. Olof Aschberg. En Vandrande Jude Fran Glasbruksgatan (Stockholm: Albert Bonniers Forlag, n.d.) Memoarer Stockholm: Albert Bonniers Forlag, 1946.
6. Никитин Б. Роковые годы. Париж. 1937.
7. Полковник Виллиам Бойс Томпсон. Правда о России и Большевиках (New York: Russian-American Publication Society, 1918).